

Kontrollutvalget skal påse at det føres kontroll med at den økonomiske forvaltning foregår i samsvar med gjeldende bestemmelser og vedtak, og at det blir gjennomført systematiske vurderinger av økonomi, produktivitet, måloppnåelse og virkninger ut fra kommunestyrets vedtak og forutsetninger.

# Overordnet analyse 2016 - 2020

Kontrollutvalget i Fet  
kommune

Romerike kontrollutvalgssekretariat IKS

---

## Innhold

Innledning.....	2
Begreper og overordnede perspektiver .....	2
Kommunens overordnede mål.....	4
Samlet oversikt over kommunen .....	6
Kommunens økonomi .....	6
Administrasjon.....	7
Oppvekst .....	8
Helse og omsorg .....	9
Samfunn og miljø .....	11
Kultur.....	12
Generelle utfordringer for kommuner.....	13
Kontrollutvalgets fokus i perioden .....	14
Gjennomførte forvaltningsrevisjoner .....	14
Kontrollutvalgets risiko- og vesentlighetsvurdering .....	14
Kilder .....	15
Vedlegg.....	15

## Innledning

En viktig oppgave for kontrollutvalget er å sørge for at det blir gjennomført forvaltningsrevisjon. For å sikre at kommunestyret velger ut de mest relevante prosjektene, skal kontrollutvalget utarbeide en plan for forvaltningsrevisjon. Som grunnlag for å utarbeide en god plan gjennomfører kontrollutvalget en overordnet analyse av kommunens virksomhet.

Hensikten med den overordnede analysen er å framskaffe relevant informasjon om kommunens virksomhetsområder, slik at det er mulig for kontrollutvalget å prioritere arbeidet med forvaltningsrevisjon. Den overordnede analysen skal gi svar på hvilke områder det er knyttet størst risiko til, og hvilke områder det er mest vesentlig for kontrollutvalget å undersøke. Den overordnede analysen og arbeidet med å utarbeide planen er viktig for at kontrollutvalget skal bli kjent med kommunens virksomhetsområder. Arbeidet er således med på å gi kontrollutvalgsmedlemmene det kunnskapsgrunnlaget de trenger for å ivareta kontrollansvaret sitt.

Overordnet analyse er viktig også utover det som gjelder valg av forvaltningsrevisjoner. Analysen identifiserer langt flere risikoområder enn det kontrollutvalget har ressurser til å gjennomføre forvaltningsrevisjon av. Analysen brukes dermed til å lage en helhetlig plan for kontroll og tilsyn i Fet kommune, og oppsummerer et bredt spekter av kontrollaktiviteter. Dette kan være å invitere rådmannen til å holde en orientering for kontrollutvalget og gjennomføre virksomhetsbesøk.

I tillegg til at overordnede analyse er viktig som grunnlag for utvalgets kontrollaktiviteter, kan analysen også være et viktig kontrollverktøy i seg selv. Analysen gir en god oversikt over de viktigste virksomhetsområdene til kommunene med identifikasjon av de største risikoene innenfor hvert område. Dette gir kontrollutvalget god innsikt i den kommunale forvaltningen og kommunens utfordringer. Det kan også være at kontrollutvalgets overordnede analyse kan gi innspill til kommunens administrasjon når det gjelder internkontrollarbeidet.

Kontrollutvalget har vært aktivt involvert i prosessen, ikke minst når det gjelder vurdering og prioritering av kontrollaktiviteter som skal gjennomføres i planperioden. Planen skal legges fram for kommunestyret, og gir dermed også kommunestyremedlemmene viktig informasjon om, og oversikt over kontrollutvalgets arbeid.

Det er kontrollutvalgets sekretariat som har utført analysen og laget utkast til plan for forvaltningsrevisjon.

## Begreper og overordnede perspektiver

Det er ingen konkrete krav til hvordan den overordnede analysen skal gjennomføres, utover at den skal baseres på en vurdering av risiko og vesentlighet. Med **risiko** menes i denne sammenheng faren for at det kan forekomme avvik fra for eksempel regelverk, mål, vedtak og andre føringer som kommunen har satt for virksomheten. Risiko må vurderes innenfor alle kommunens tjenesteområder. Formålet med analysen vil derfor være å avdekke

mangler og svakheter som fører til avvik innenfor kommunens virksomhetsområder.

For å kunne prioritere mellom områder i kommunen hvor det identifiseres risiko for avvik, må kontrollutvalget vurdere hvilke områder som er mest vesentlige. Det finnes ingen objektiv størrelse å vurdere **vesentlighet** opp mot. Kontrollutvalget må derfor skjønnsmessig vurdere de ulike områdene opp mot hverandre, og avgjøre hvilke områder de mener det er mest vesentlig å undersøke. Prioriteringene danner grunnlag for å utarbeide en plan for forvaltningsrevisjon.

Selve begrepet overordnet analyse indikerer at analysen må ta utgangspunkt i kommunens virksomhet på et overordnet plan. Med utgangspunkt i kommuneloven § 1 kan kommunens virksomhet fra et overordnet perspektiv deles inn i følgende fire kategorier:

- Legge til rette for et funksjonsdyktig kommunalt og fylkeskommunalt folkestyre
- Stå for en rasjonell og effektiv forvaltning av de kommunale og fylkeskommunale fellesinteresser
- Bidra til bærekraftig utvikling
- Legge til rette for tillitsskapende forvaltning som bygger på en høy etisk standard.

Disse fire forhold kan være et utgangspunkt for vurderinger av risiko/trusler og vesentlighet.

I hvor stor grad kommunen er i stand til å utføre primærfunksjonene, redusere risiko og dermed kunne motstå trusler avgjøres av kommunens evne til styring, organisering og ledelse, rutiner og systemer, kultur og holdninger. Dette er indre faktorer man til en viss grad har muligheter til å kontrollere. I tillegg kommer ytre rammevilkår og ellers andre samfunnsmessige forhold som truer mulighetene til måloppnåelse. Hensikten blir å identifisere mulige områder/virksomheter innen den kommunale velferdsproduksjon som er utsatt for trusler og dermed risiko for at målene ikke blir nådd. Med dette utgangspunkt kan det på et overordnet nivå være aktuelt å vurdere risiko og vesentlighet ut fra følgende fire perspektiver:

### **1. Fungerer lokaldemokratiet som forutsatt i kommuneloven?**

Risiko- og vesentlighetsvurderingene vil her for eksempel være knyttet til spørsmålet om i hvor stor grad administrasjonen realiserer vedtak fattet av folkevalgte organer, om sakene som legges fram for folkevalgte organer er tilfredsstillende utredet, og om kravene i forvaltningsloven og offentlighetsloven overholdes. Vurderingene kan også gjelde spørsmålet om sakene legges fram på en måte som treffer de folkevalgte som målgruppe.

## **2. Produserer kommunen de tjenestene innbyggerne har krav på, og skjer produksjonen på en rasjonell og effektiv måte?**

Dette punktet innbefatter det meste av kommunens økonomiske aktivitet og gjelder kommunens ytelse av tjenester overfor innbyggerne. Kravet til de kommunale tjenestene finnes nedfelt i ulike lover og forskrifter. De mest sentrale lovene er opplæringsloven, barnehageloven, sosialtjenesteloven, kommunehelsetjenesteloven, barnevernloven, plan- og bygningsloven og brann- og eksplosjonsvernloven. Her vil det innenfor rammen av en overordnet analyse være aktuelt å vurdere risiko og vesentlighet i forhold til om kommunen oppfyller de krav til de ulike tjenestene som framgår av lovverket, både når det gjelder omfang og kvalitet, og om produksjonen skjer på en rasjonell og effektiv måte.

## **3. Bidrar kommunen gjennom sin virksomhet til en bærekraftig utvikling?**

Her vil risiko- og vesentlighetsvurderingen fokusere på kommunens virksomhet i et framtidsrettet utviklingsperspektiv. Et sentralt spørsmål her er om kommunen har en beredskap i forhold til trender i befolkningsutviklingen og befolknings sammensetningen. Viktig er også antakelser om nærings- og konjunktur utvikling og utviklingen i andre forhold som antas å ha betydning for kommunen.

Bærekraftig økonomisk utvikling innebærer at kommunen ikke tærer på sin formue, men greier å oppnå formues bevaring, og helst en øking i formuen.

Bærekraftig utvikling i et miljø- og klima/energi perspektiv innebærer at kommunen tar ansvar ved bl.a. å utarbeide energi- og klimaplaner.

## **4. Har kommunen en tillitsskapende forvaltning som bygger på en høy etisk standard?**

Etikk er systematisk tenking om hva som er rett og galt. Her kan det være aktuelt å vurdere om kommunen har systemer for å sette i verk og følge opp tiltak for å sikre en høy etisk standard gjennom hele organisasjonen, for på den måten å skape tillit ovenfor kommunens innbyggere. Dette kan handle om kommunens system for internkontroll, etisk regelverk og i hvilken grad ansatte trenes i å tenke etiske dilemmaer, praktisering av åpenhet i forvaltningen samt forebygging av korrupsjon og misligheter.

## **Kommunens overordnede mål**

Forrige kommuneplan hadde 8 detaljerte fokusområder. Disse var svært konkrete. I någjeldende kommuneplan er de 8 fokusområdene erstattet med 3 satsingsområder. Disse er:

### **Satsingsområde 1 – Identitet og samhold**

Fet kommune ligger vakkert til. Glomma, Øyeren og et grønt landskap er flotte kvaliteter. Sammen med stolthet over kulturminnene og kulturmiljøet, naturen og landbruket danner det grunnlag for vår identitet. Fetsund ligger sentralt og attraktivt til, men samtidig litt utenfor bysentra. Styrking av identiteten er viktig

i forhold til egen trivsel og kommunens muligheter til å trekke til seg attraktive næringslivsaktører og befolkning. Det blå og grønne landskapet er flotte kvaliteter, men i tillegg vil det være nødvendig med nye attraksjoner, anlegg og aktiviteter som setter Fet på kartet og gjør at vi med stolthet og begeistring forklarer hvor vi hører til.

Samhold er nødvendig for å sikre tydelige prioriteringer for og i Fet. Det gjelder både i forhold til samarbeid med private aktører som lag og foreninger, men også prioriteringer av kommunens egne oppgaver, i samspill med nasjonale og regionale myndigheter.

### **Satsingsområde 2 – Fetsund sentrum**

Et levende og attraktivt Fetsund sentrum er en forutsetning for å få til nødvendig styrking av hele Fet kommune. Det gjelder mulighetene for et godt privat og offentlig tjenestetilbud, styrket kollektivtilbud, med mulighet til å gå og sykle til daglige reisemål.

Fetsund skal finne sin plass i hierarkiet av byer og tettsteder i regionen. Vi skal tilby gode møteplasser og aktiviteter for alle aldersgrupper. Det nasjonale museums- og våtmarksenteret som er under planlegging, vil være en viktig katalysator for Fetsunds videre utvikling. Samarbeid og felles lokalisering vil gi synergieffekter og motivere for investering og aktiviteter. Fetsund sentrum må sees i lys av en positiv utvikling av hele Fetsund tettsted.

### **Satsingsområde 3 – Bokvalitet og oppvekstmiljø**

God bokvalitet er en forutsetning for å trives og leve det gode liv. Det gir trygge rammer med muligheter for å leve aktivt sammen med venner og naboer. Ekstra viktig er miljøet vi tilbyr barna våre. Det er en god investering å legge spesielt til rette for at de unge trives og har gode miljø med aktiviteter og møteplasser. Det gjelder skole, barnehage og fritid, organisert og uorganisert. De unge selv legger spesielt vekt på mulighetene til å drive idrett og møtesteder utenfor skoletid.

Fet kommune har gjennomgående en god folkehelse, men har noen utfordringer knyttet til overvekt, psykisk helse og livsstil hos barn og unge.

Disse satsingsområdene brytes ned til årsmål i budsjettet. Årsmålene skal være tuftet på satsningene i kommuneplanen og andre overordnede plandokumenter. I 2016 er det følgende overordnede mål for kommunen:

#### **Overordnede mål fra handlingsplan 2016-2019**

1. Innbyggerne i Fet mottar gode og tilpassede tjenester når behovene melder seg.
2. Fet har attraktive bomiljø.
3. Folk i Fet har god helse.

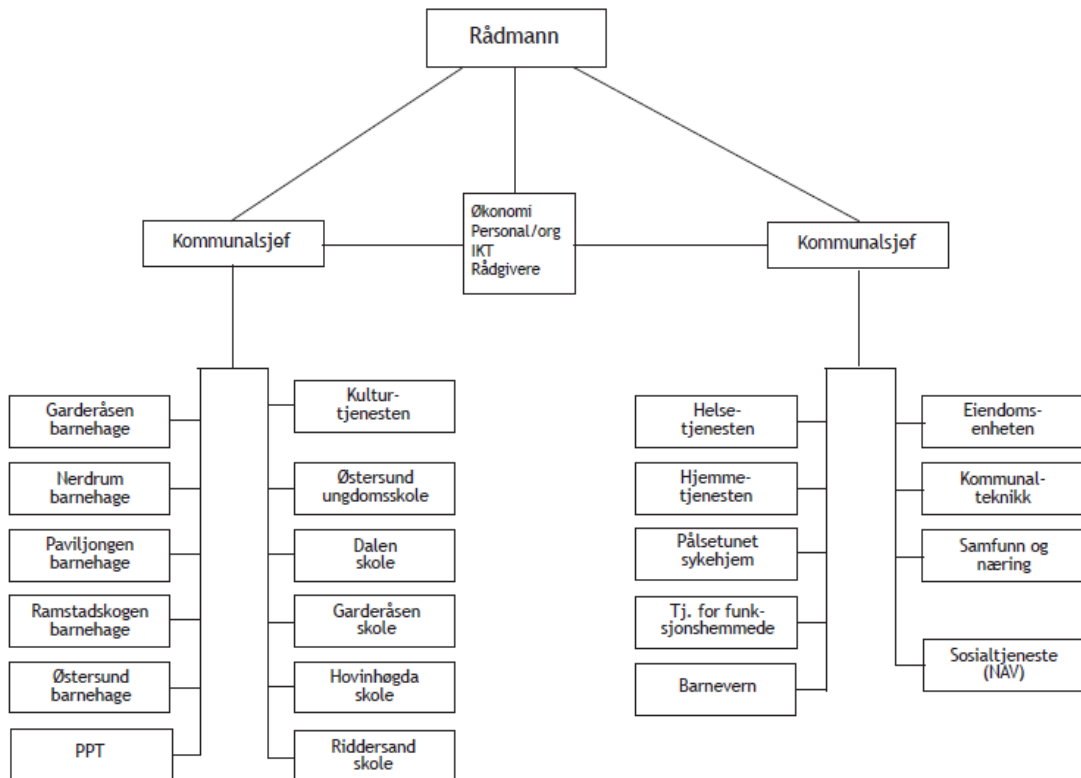
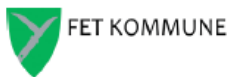
#### **Andre hovedmål**

4. Brukerundersøkelsen skal være lik landsgjennomsnittet eller bedre.
5. Medarbeiderundersøkelsen skal være lik landsgjennomsnittet eller bedre.
6. Samlet sykefravær i kommunen skal være  $\leq 7,5$  %.
7. Den tildelte rammen er absolutt.

## Samlet oversikt over kommunen

Fet kommune hadde 561 årsverk pr. 31.12.2014. Kommunen er en 2-nivåkommune. Dette innebærer at enhetslederne rapporterer til rådmannen og har:

- o Faglig og administrativt ansvar
- o Personalansvar
- o Økonomiansvar
- o Resultatansvar



Fetsund april 2015

Ved budsjettbehandlingen for 2016 ble det vedtatt å opprette nytt årsverk som kommunalsjef for tekniske tjenester.

## Kommunens økonomi

Fet kommunes økonomi kjennetegnes ved lave frie inntekter og høy lånegjeld pr. innbygger.

Netto driftsresultat i % av driftsinntekter har vært følgende:

2013: 1,7 %

2014: 2,0 %

2015: 3,7 %

For 2016 er det budsjettert med et netto driftsresultat på 1,7 %. Fylkesmannen anbefaler kommunene å budsjettere med et netto driftsresultat mellom 3-5 % av driftsinntektene.

Kommunens lånegjeld er meget høy, slik at finansinntektene blir en byrde for kommunen. Dette gjør at bindingen på driftsinntektene i form av renter og avdrag er stor, og det er en utfordring å frigjøre midler fra drift til egenfinansiering av investeringer, for samtidig ikke øke lånegjelden. En høy andel av kommunens driftsinntekter brukes til å betale renter og avdrag. Dette innebærer at Fet kommune har mindre disponible ressurser til tjenesteproduksjon. Netto lånegjeld i prosent av driftsinntektene (lånegjeldsgrad) utgjorde 109 % i 2014, per innbygger er dette 70 404 kroner. I følge handlingsplan 2016-2019 øker netto kapitalutgifter med 16,048 mill. kroner. Økt lånegjeld fører til at en større andel av driftsinntektene nyttes til renter og avdrag, og andelen vil øke fra 6 % i 2016 til 7,6 % i 2019.

Disposisjonsfond var per 31.12.14 34,904 mill. kroner. Korrigert for forutsatt disponering i 2015 og avsetning av overskudd 2014 vil udisponert være 35,304 mill. kroner. Hvis bruk og avsetning blir som forutsatt i 2016 vil fondet være 47,692 mill. kroner pr. 31.12.16. I 2017 vil premieavvik 2016 bli kostnadsført med bruk av disposisjonsfond, slik at fondets reelle størrelse er 34,512 mill. kroner.

En del av kommunens likvider (betalingsmidler) er bundet opp til finansiering av investeringer, som ubrukte lånemidler og fond til investeringer. Arbeidskapitalen er et uttrykk for kommunens likviditet. I 2014 lå Fet kommunes arbeidskapital ekskl. premieavvik i % av driftsinntekter på 10 %. Dette er tilfredsstillende sett opp mot et måletall på 8-10 %.

## Administrasjon

Under administrasjon ligger rådmannskontoret, personal- og organisasjonsenheten, økonomienheten og IKT.

Rådmannskontoret har ansvar for den strategiske ledelsen av kommunen, og for saksproduksjon til politisk nivå. Organisering av kommunen i 2 nivåer gjør at fagstillinger som ellers ville vært organisert i sektorstaber er lagt til rådmannens stab. Det er 10,0 årsverk på rådmannskontoret.

Personal- og organisasjonsenheten har det faglige, strategiske og operative ansvaret for kommunens arbeidsgiverpolitikk, personaladministrasjon, HMS-system, enhetsovergripende opplæring, lønnsforhandlinger, lærlingeordningen, arkivfunksjonen, kommunikasjons- og informasjonsvirksomhet, posthåndtering og servicetorg. I tillegg har enheten ansvar for kommunens sikkerhetsklareringer. Enheten har 9,70 årsverk.

Økonomienheten har det faglige og operative ansvaret for regnskap og lønn for Fet kommune og Kirkelig Fellesråd i medhold av gjeldende lovverk. Økonomienheten gir den enkelte enhet bistand og rådgivning innenfor fagfeltene regnskap, fakturering, innkjøp og lønn. Økonomienheten har videre ansvar for innfordring av kommunale krav, finans-, likviditets- og låneforvaltning samt beregninger av kommunens kostnader til pensjon. Enheten har 8 årsverk.



På ansvarsområdet IKT ligger betaling til Øyeren IKT for drift av infrastruktur, serverpark m.m., service- og driftsavtaler for IKT, kommunikasjon- og linjeleie, telefoni og kopimaskiner på rådhuset. Rådgiverstilling IKT ligger i de årsverk som er oppgitt for rådmannskontoret.

### **Utfordringer**

- Små fagmiljøer.
- Lav grad av oppfølgings-, utrednings- og analysekompetanse.
- Mangler spisskompetanse på enkelte områder.

### **KOSTRA**

Netto driftsutgifter administrasjon i % av totale netto driftsutgifter ligger høyere i Fet kommune enn kostragruppe 7, Akershus og landet uten Oslo.

## **Oppvekst**

Under oppvekst ligger barnehager, pedagogisk psykologisk tjeneste, grunnskole og skolefritidsordning.

Barnehagene har ansvar for drift av et pedagogisk tilbud til barn i førskolealder, i henhold til Lov om barnehager med forskriften Rammeplan for barnehager. Barnehagene skal i samarbeid og forståelse med hjemmet ivareta barnas behov for omsorg og lek, og fremme læring og danning som grunnlag for allsidig utvikling. Fet kommune har 5 barnehager. I tillegg gir kommunen driftstilskudd til 3 private barnehager, 3 private familiebarnehager og 1 privat åpen barnehage. I budsjettet for 2016 er det lagt til grunn helårseffekt av i alt 100 årsverk til ordinær barnehagedrift i de kommunale barnehagene. I tillegg kommer 2 årsverk til spesialpedagoger, som jobber med barn både i private og kommunale barnehager.

PPTs hovedoppgaver er utredning av behov for spesialpedagogisk hjelp til førskolebarn og spesialundervisning til skoleelever samt viderehenvisning til andre instanser. PPT gir råd og veiledning til foresatte og til personalet i barnehager og skoler. I tillegg er organisasjonsutvikling og kompetanseheving i barnehager og skoler et viktige satsingsområder. PPT har 8,3 årsverk.

Skolen skal tilby elevene et forsvarlig og likeverdig opplæringstilbud, der hver enkelt får hjelp til å utnytte sine ressurser og sitt utviklingspotensial både faglig og sosialt. Undervisning, veiledning og vurdering skal gjennomføres i tråd med Opplæringsloven med forskrifter, Kunnskapsløftet, andre statlige planer og kommunale føringer. Antall årsverk i grunnskolen er 101.

SFO skal i tråd med Opplæringsloven og kommunale vedtekter legge til rette for lek, læring, kultur- og fritidsaktiviteter tilpasset den enkeltes interesser, alder og funksjonsnivå.

### **Utfordringer**

#### Barnehage

- Tilstrekkelig antall plasser.

- Organisering av tilbudet til barn med behov for ekstra hjelp og støtte.
- Sykefravær.
- Rekruttere og beholde kvalifiserte barnehagelærere og spesialpedagoger.
- Tilstrekkelige administrative ressurser til å sikre kvalitetsutvikling.

### **KOSTRA**

Netto driftsutgifter barnehager i % av totale netto driftsutgifter ligger høyere i Fet kommune enn de man sammenligner med. Korrigerte brutto driftsutgifter per barn i kommunale barnehager ligger litt høyere. Andelen barn 1-5 år med barnehageplass er lavere.

### **Utfordringer**

#### PPT

- Utredning av barn innenfor fristen på 3 måneder.
- Andel barn med spesialundervisning er økende.
- Andelen barn i barnehager har økt betydelig og flere barn med særlige behov for spesialpedagogisk hjelp avdekkes.
- PPT er en liten sårbar tjeneste som har hatt mye vakanse.

### **KOSTRA**

Andelen barn som får ekstra ressurser til styrket tilbud til førskolebarn i forhold til alle barn i barnehage er lavere i Fet enn de man sammenligner med. Andelen elever i grunnskolen som får spesialundervisning er høyere.

### **Utfordringer**

#### Grunnskole

- Oppfølgingskapasitet med hensyn til kvalitetsutvikling.
- Øke skoleledelsens kapasitet til å være aktør i praksisutviklingen på skolene.
- Mer målrettet leksehjelp på mellomtrinnet og ungdomstrinnet.
- Økt grad av tilpasset opplæring som reduserer behovet for spesialundervisning.
- Styrke ferdighetene innen matematikk på småskoletrinnet.

### **KOSTRA**

Netto driftsutgifter grunnskoleopplæring i % av totale netto driftsutgifter er høyere i Fet enn de man sammenligner med.

## **Helse og omsorg**

Under helse og omsorg ligger tildelingskontoret, Pålsetunet, hjemmetjenesten, tjenesten for funksjonshemmede, helsetjenesten, sosialtjenesten/NAV, barnevern og tverrfaglig samarbeid for barn og unge.

Tildelingskontoret fatter vedtak om tjenester for hjemmetjenesten, tjenesten for funksjonshemmede, Pålsetunet institusjon og helsetjenesten (rus og psykisk helse). Tildelingskontoret har 5,63 årsverk.

Pålsetunet skal gi brukere i institusjon individuell og kontinuerlig pleie og omsorg ut fra den enkeltes ressurser og behov, slik at den enkelte bruker har en

opplevelse av best mulig livskvalitet. Pålsetunet har 3 langtidsavdelinger hvorav 2 er skjermede avdelinger for demente og 1 avdeling er for somatikk. Enheten har og 1 korttidsavdeling som gir tjenester i form av opptrening, avlastning, lindrende pleie og utredning. Pålsetunet har 57,3 årsverk. Når det gjelder pleieårsverk er alle årsverk på natt organisert i hjemmetjenesten, og fremkommer i årsverksoversikt der.

Hjemmetjenesten skal gi hjemmeboende brukere en individuell og kontinuerlig pleie og omsorg ut fra den enkeltes behov, rettigheter og ressurser, slik at den enkelte bruker kan bo hjemme så lenge det er forsvarlig, med en opplevelse av best mulig livskvalitet. Hjemmetjenesten har 61,61 årsverk.

Tjenesten for funksjonshemmede gir tjenester til personer som har et særlig hjelpebehov på grunn av funksjonshemming, utviklingshemming, sykdom eller andre årsaker. Enheten har 49,44 årsverk.

Helsetjenesten skal legge til rette for at kommunens innbyggere skal få den helsetjenesten de har behov for og krav på, i form av forebyggende, helsefremmende, rehabiliterende eller kurativt arbeid. Helsetjenesten består av:

- Helsestasjon og skolehelsetjeneste
- Ergo / fysioterapi
- Folkehelsesteam
- Legetjenesten
- Psykisk helse og rus
- Friskliv

Enheten har 32,7 årsverk.

NAV (kommunal del) har som hovedformål å fremme økonomisk og sosial trygghet, bedre levevilkårene for vanskeligstilte og forebygge sosiale problemer. Kommunalt tilsatte i NAV utgjør 7,4 årsverk.

Barneverntjenestens primæransvar er å sikre at barn og unge (0-18 år) som lever under forhold som kan skade deres helse og utvikling, får nødvendig hjelp og omsorg til rett tid. Barneverntjenesten skal først og fremst gi hjelp og støtte i hjemmet. Dersom tiltak i hjemmet ikke fører frem kan tiltak være å plassere barnet i fosterhjem eller institusjon med eller uten foreldrenes samtykke. Barnevernet i Fet har 14,2 årsverk. I tillegg kommer interkommunalt ressursteam med 3,8 årsverk.

Tverrfaglig samarbeid skal sikre tidlig, koordinert og helhetlig innsats for utsatte barn og unge i Fet kommune.

### **Utfordringer**

- Økning i antallet eldre som vil trenge omfattende omsorg og pleie.
- Større fokus på forebyggende tjenester.
- Videreutvikling av tilbud om hverdagsrehabilitering/hjemmerehabilitering.
- En tendens at flere unge i dag utvikler psykiske problemer tidligere. Psykiske vansker kombinert med rus er en økende utfordring. Det er behov for å utvikle samarbeidsrutiner innad i kommunen.
- Stadig flere barn trenger bistand fra barneverntjenesten noe som kan bety utfordringer i forhold til kapasitet hos de ansatte.

- I helse og omsorgssektoren er det mange deltidsansatte. Dette er uheldig for kvaliteten på tjenestene og mulighetene for å rekruttere tilstrekkelig og kompetent arbeidskraft.
- Stor økning i antall flyktninger er utfordrende, både i forhold til å finne egnede boliger og sørge for god integrering.

## **KOSTRA**

Netto driftsutgifter helse og omsorg i % av totale netto driftsutgifter er litt lavere enn de man sammenligner med.

Korrigerte brutto driftsutgifter per mottaker av kommunale pleie og omsorgstjenester var i 2012 og 2013 nogenlunde likt med de man sammenligner med, mens i 2014 lå Fet vesentlig høyere. Mottakere av hjemmetjenester per 1000 innbygger 80 år og over er høyere i Fet, mens plasser i institusjon i prosent av innbyggere 80 år og over er lavere.

Netto driftsutgifter per innbygger kommunehelsetjenesten er nogenlunde likt med de man sammenligner med. Fet bruker mer til forebyggende helsearbeid.

Netto driftsutgifter til sosialtjenesten i prosent av samlede netto driftsutgifter er lavere i Fet, andelen sosialhjelpsmottakere i forhold til innbyggere er også lavere.

Netto driftsutgifter til barnevernstjenesten per innbygger 0-17 år er lavere i Fet. Barn med melding i forhold til innbyggere 0-17 år er likt som landet uten Oslo.

Netto driftsutgifter til tilbud til personer med rusproblemer per innbygger 18-66 år er vesentlig lavere i Fet.

## **Samfunn og miljø**

Under samfunn og miljø ligger kommunalteknikk, eiendomsenheten og samfunn og næring.

Kommunalteknikk har ansvar for investering, drift og vedlikehold på områdene vann- og avløpsledningsnett, avløpsrensaneanlegg og -pumpestasjoner, vei, veilys, trafikksikring, friluftsområder, badeplasser og parker. Avfallsbehandling ivaretas av det interkommunale selskapet ROAF. Enheten har 21,85 årsverk.

Eiendomsenheten skal forvalte, drifte og vedlikeholde kommunens formålsbygg, samt utføre renhold av deler av bygningsmassen. Tjenesten skal holde akseptabel kvalitet og tilpasses den kommunale tjenesteproduksjonen. I tillegg er ansvar for kantinedriften ved rådhuset tillagt enheten. Eiendomsenheten har 36,0 årsverk.

Samfunn og næring er en forvaltningsenhet som skal ivareta og løse kommunens oppgaver innen arealplanlegging, byggesaksbehandling, landbruksforvaltning, næringsutvikling, kart- og oppmålingstjenester, samt forvaltning av ubebygget eiendom. Enheten har 11,60 årsverk.

## Utfordringer

### Eiendomsenheten

- Å opprettholde fokus på vedlikehold for å redusere vedlikeholdsmessige etterslep på de kommunale byggene.
- Å rekruttere og beholde riktig kompetanse.
- Gjennomføre investeringsprosjektene med riktig ressursbruk og til riktig tid.
- Gjennomføre de riktige Enøk-tiltakene for å kunne redusere fremtidige driftskostnader.

## KOSTRA

Netto driftsutgifter til kommunal eiendomsforvaltning i prosent av samlede netto driftsutgifter er høyere i Fet og man bruker mer per kvadratmeter når man ser på korrigerede brutto driftsutgifter. Utgifter til vedlikeholdsaktiviteter er høyere enn kostragruppe 7 men lavere enn Akershus og landet uten Oslo. Brutto investeringsutgifter til kommunal eiendomsforvaltning i prosent av samlede investeringsutgifter er lavere.

Kommunale energikostnader per innbygger er lavere i Fet. Andelen energikostnader i prosent av kommunens samlede brutto driftsutgifter er likt med de man sammenligner med.

### Samfunn og næring

- Fortløpende saksbehandling, overholde saksbehandlingsfrister.
- Økt fokus på tilsyn og ulovlighetsoppfølging.

## Kultur

Under kultur ligger kulturadministrasjon, bibliotek, fritidsklubb, kulturskole og frivilligsentral.

Kulturadministrasjonen planlegger, utvikler og koordinerer tjenesteyting og forvaltningsoppgaver innen kulturområdet. Det er 2,2 årsverk i administrasjon.

Biblioteket er en lovpålagt tjeneste som tilbyr et bredt utlånstilbud av litteratur, film og musikk for alle aldersgrupper og har 2,2 årsverk.

Fritidsklubben organiserer klubbkvelder for barn og ungdom, bidrar i UKM og sommeraktiviteter og arrangerer dansekvelder for funksjonshemmede. Antall årsverk utgjør 0,7.

Kulturskolen er en lovpålagt tjeneste som gir et bredt opplæringstilbud innen musikk, dans, og visuelle kunsthøgskole. Skolen tilbyr fagkompetanse til lokale kor og korps gjennom instruktørtjenester/ dirigenter, og organiserer kulturskoleundervisning i SFO- tid på skolene. Kulturskolen har 6,0 årsverk.

Frivilligsentralen arrangerer møtesteder og aktiviteter for seniorer gjennom Treffpunkt 60+, trim, kurs, turer og konserter. Den kulturelle spaserstokken, TV-aksjonen, markering av frivillighetens dag og eldrefesten er noen av arbeidsområdene, samt et bredt samarbeid med frivillige enkeltpersoner, lag og foreninger og kommunale tjenester. Frivilligsentralen har 1,2 årsverk.

## Utfordringer

- Biblioteket er lavt bemannet, noe som gir begrensede åpningstider. Videre gir dette begrensninger i formidlingsarbeidet overfor skoler.
- Å drifte publikumsrettede kulturtjenester i eksisterende lokaler har vært en utfordring, ekstra utfordringer knyttet til desentraliserte lokaler.
- Mer støtte til frivilligheten.

## KOSTRA

Netto driftsutgifter kultursektoren i prosent av kommunens totale netto driftsutgifter er lavere i Fet enn de man sammenligner med.

## Generelle utfordringer for kommuner

Disse generelle utfordringer behøver ikke å gjelde Fet.

- Anskaffelser, spesielt investeringsprosjekter.
- Mobbing  
Som skoleeier har kommuner et særlig ansvar for at barn og unge har et godt psykososialt skolemiljø. Det daglige arbeidet med å forebygge og stoppe at mobbing skjer i skolene, men det overordnede ansvaret ligger i kommunestyret.
- Bosetting og integrering av flyktninger vil kunne bli en utfordring på litt sikt.
- Digitalisering av kommunale tjenester, jfr. Riksrevisjonens rapport 3:6 (2015-2016)  
Mange kommuner har ikke tilstrekkelig kompetanse til å digitalisere sine tjenester. Det oppgis at kostnadene er for høye til at dette blir prioritert. Et flertall av kommunene oppgir at de ikke arbeider systematisk med å realisere gevinsten av digitalisering.
- Ressursutnyttelse og kvalitet i helsetjenesten etter innføringen av samhandlingsreformen, jfr. Riksrevisjonens rapport 3:5 (2015-2016)  
Kommunal øyeblikkelig hjelp døgntilbud (ØHD) benyttes ikke på en måte og i et omfang som er i tråd med intensjonen. Innenfor rus- og psykiatriområdet er ikke tilbudet i kommunene styrket i takt med nedbyggingen av døgnplasser i spesialisthelsetjenesten. Kommunene har i liten grad økt kapasiteten og styrket kompetansen etter innføringen av samhandlingsreformen.
- Offentlig folkehelsearbeid, jfr. Riksrevisjonens rapport 3:11 (2014-2015)  
De fleste kommunene har foreløpig ikke etablert et systematisk folkehelsearbeid. Det er behov for å styrke oppfølgingen av det kommunale folkehelsearbeidet. Arbeidet med folkehelse og folkehelseiltak er ikke tilstrekkelig kunnskapsbasert. Folkehelsearbeidet er ikke godt nok forankret i sektorer utenfor helse.

- Utenforskap. Dette er satt på dagsorden av Kommunens Sentralforbund (KS).

Utenforskap betegner mennesker eller grupper som står på utsiden av fellesskapet. Det kan være personer som står utenfor skole- og arbeidsliv som har et svært begrenset sosialt nettverk eller som ikke opplever tilhørighet til storsamfunnet.

Utenforskap kan ramme alle, men noen grupper er mer utsatt. Barn som utsettes for omsorgssvikt og overgrep i tidlig alder har økt risiko for å få psykiske vansker senere i livet. Særlig tre grupper rammes av utenforskap på arbeidsmarkedet. Det er unge, innvandrere og personer med nedsatt funksjonsevne.

Årsakene til utenforskap er mange og sammensatte. De som står utenfor fellesskapet har gjerne flere utfordringer. Psykiske helseproblemer, rus- og alkoholmisbruk, ensomhet, fattigdom og manglende integrering er de viktigste årsakene til at personer faller utenfor.

### Kontrollutvalgets fokus i perioden

- Anskaffelser
- Byggesaksbehandling
- Mobbing
- Integrering av flyktninger/NAV
- Forebyggende innsats for barn og unge
- Mobbing
- Sykefravær
- Barnevernet

### Gjennomførte forvaltningsrevisjoner

- Eiendomsforvaltning i Fet (2012)
- Samhandlingsreformen og korttidsopphold. Deltid (2014)
- Korttidsopphold i institusjon. Tildelingspraksis og internkontroll (2015)

### Kontrollutvalgets risiko- og vesentlighetsvurdering

Kontrollutvalget har gjort følgende prioritering:

#### Høyt prioritert

- Byggesaksbehandling
- Forebyggende innsats for barn og unge
- Anskaffelser

#### Middels prioritet

- Integrering av flyktninger/NAV

#### Orienteringer

- Mobbing
- Sykefravær
- Barnevernet

## Kilder

- Kommuneplan 2014-2016
- Budsjett og handlingsplan 2016-2019

## Vedlegg

- Utvalgte KOSTRA-tall
- Folkehelseprofil 2016



<b>Kostra-tall</b>						
	Fet kommune			Kostragruppe 07 2014	Akershus 2014	Landet uten Oslo 2014
	2012	2013	2014			
<b>Eiendomsforvaltning</b>						
Netto driftsutgifter til kommunal eiendomsforvaltning, i prosent av samlede netto driftsutgifter, konsern	10,5	10,1	9,9	8,3	9,7	8,6
Korrigerte brutto driftsutgifter til kommunal eiendomsforvaltning per kvadratmeter., konsern	1 090	1 151	1 202	918	1 007	955
Utgifter til vedlikeholdsaktiviteter i kommunal eiendomsforvaltning per kvadratmeter, konsern	39	70	69	59	89	86
Brutto investeringsutgifter til kommunal eiendomsforvaltning i prosent av samlede brutto investeringsutgifter, konsern	26,8	23,5	30,7	42,4	32,0	40,4
<b>Finansielle nøkkeltall og administrasjon, styring og fellesutgifter</b>						
Netto driftsresultat i prosent av brutto driftsinntekter, konsern	2,4	1,7	2,3	1,6	2,7	1,2
Disposisjonsfond i prosent av brutto driftsinntekter, konsern	6,6	5,9	5,6	8,6	12,5	6,4
Langsiktig gjeld i prosent av brutto driftsinntekter, konsern	222,9	218,0	225,0	205,1	205,7	216,4
Bruk av lån (netto), i % av brutto investeringsutgifter, konsern	62,0	46,2	76,8	60,1	54,2	66,9
Netto lånegjeld i kroner per innbygger, konsern	67 104	66 708	70 404	49 829	56 031	58 160

<b>Kostra-tall</b>						
	Fet kommune			Kostragruppe 07 2014	Akershus 2014	Landet uten Oslo 2014
	2012	2013	2014			
<b>Barnehager</b>						
Netto driftsutgifter barnehagesektoren i prosent av kommunens totale netto driftsutgifter, konsern	18,7	18,2	18,7	16,6	17,6	14,9
Andel barn 1-5 år med barnehageplass	85,4	86,5	86,3	90,5	91,8	90,9
Korrigerte oppholdstimer per årsverk i kommunale barnehager, konsern	11 304	11 805	11 398	11 820	11 715	11 270
Korrigerte brutto driftsutgifter i kroner per barn i kommunal barnehage, konsern	152 913	162 292	170 795	162 740	167 698	174 907
<b>Grunnskoleopplæring</b>						
Netto driftsutgifter grunnskolesektor (202, 215, 222, 223), i prosent av samlede netto driftsutgifter, konsern	28,8	27,9	28,0	26,1	25,2	24,0
Netto driftsutgifter til grunnskolesektor (202, 215, 222, 223), per innbygger 6-15 år, konsern	88 936	92 164	95 527	94 321	88 616	100 946
Andel elever i grunnskolen som får spesialundervisning	6,9	8,0	8,8	7,2	7,1	8,1
Andel timer spesialundervisning av antall lærertimer totalt	17,0	16,2	13,9	15,1	15,7	17,4

<b>Kostra-tall</b>						
	Fet kommune			Kostragruppe 07 2014	Akershus 2014	Landet uten Oslo 2014
	2012	2013	2014			
<b>Kommunehelse</b>						
Netto driftsutgifter pr. innbygger i kroner, kommunehelsetjenesten, konsern	1 929	1 903	2 200	1 988	2 092	2 319
Netto driftsutgifter i prosent av samlede netto driftsutgifter, konsern	4,8	4,5	5,0	4,2	4,4	4,5
Netto driftsutgifter til forebyggende arbeid, helse pr. innbygger, konsern	199	176	310	157	214	163
Brutto driftsutgifter pr. innbygger. Funksjon 232, 233 og 241, konsern	2 171	2 158	2 478	2 361	2 416	2 923
<b>Pleie og omsorg</b>						
Netto driftsutgifter pleie og omsorg i prosent av kommunens totale netto driftsutgifter, konsern	26,3	25,8	27,5	29,0	28,7	31,5
Korrigerte brutto driftsutgifter pr. mottaker av kommunale pleie og omsorgstjenester, konsern	348 055	339 480	498 095	378 393	409 881	395 421
Mottakere av hjemmetjenester, pr. 1000 innb. 80 år og over.	336	360	364	318	291	333
Plasser i institusjon i prosent av mottakere av pleie- og omsorgstjenester	14,1	13,0	18,2	16,4	19,4	17,9
Plasser i institusjon i prosent av innbyggere 80 år over	14,7	14,6	15,0	17,1	18,5	18,4

<b>Kostra-tall</b>						
	Fet kommune			Kostragruppe 07 2014	Akershus 2014	Landet uten Oslo 2014
	2012	2013	2014			
<b>Sosialtjenesten</b>						
Netto driftsutg. til sosialtjenesten i prosent av samlede netto driftsutgifter, konsern	2,6	2,5	2,1	3,2	3,3	3,7
Andelen sosialhjelpsmottakere i forhold til innbyggere	1,7	1,7	1,6			2,5
Korrigerte driftsutgifter til sosialtjenesten pr. mottaker, konsern	67 827	65 838	65 198			40 312
<b>Barnevern</b>						
Netto driftsutgifter per innbygger 0-17 år, barnevernstjenesten, konsern	5 557	5 319	6 013	7 313	6 291	7 978
Barn med melding ift. antall innbyggere 0-17 år		4,1	4,1			4,1
Andel undersøkelser som førte til tiltak	30,7	42,0	43,0			44,3
<b>Kultur</b>						
Netto driftsutgifter kultursektoren i prosent av kommunens totale netto driftsutgifter, konsern	2,2	2,2	2,3	3,1	4,2	3,8

<b>Kostra-tall</b>						
	Fet kommune			Kostragruppe 07 2014	Akershus 2014	Landet uten Oslo 2014
	2012	2013	2014			
<b>Samferdsel</b>						
Nto. dr.utg. i kr pr. innb., komm. veier og gater, konsern	754	788	841	722	712	915
Nto. dr.utg. i kr pr. km kommunal vei og gate, konsern	125 354	122 606	130 847	105 171	166 350	108 771
<b>Bolig</b>						
Netto driftsutgifter, boligformål, i prosent av samlede netto driftsutgifter, konsern	- 0,3	-0,1	-0,0	-0,3	-0,1	-0,1
Kommunalt disponerte boliger per 1000 innbyggere	10	9	9	15	14	21
<b>Psykisk helsearbeid og rusarbeid</b>						
Netto driftsutg. til tilbud til pers. med rusprobl. pr. innb. 18-66 år, konsern	30	58	112	198	299	375
Andel netto driftsutgifter til tilbud til personer med rusproblemer, konsern	1,8	3,5	7,7	8,2	11,9	12,5
Brutto driftsutgifter til personer med rusproblemer per innbygger 18-66 år	30	58	131	290	388	483

<b>Kostra-tall</b>						
	Fet kommune			Kostragruppe 07	Akershus	Landet uten
	2012	2013	2014	2014	2014	Oslo 2014
<b>Klima og energi</b>						
Kommunale energikostnader, per innbygger, konsern	782	650	675	694	792	831
Andel energikostnader i prosent av kommunens samlede brutto driftsutgifter, konsern	1,4	1,1	1,1	1,1	1,2	1,1

# Fet



Folkehelseprofilen er et bidrag til kommunens arbeid med å skaffe seg oversikt over helsetilstanden i befolkningen og faktorer som påvirker denne, jamfør lov om folkehelsearbeid. Statistikken er fra siste tilgjengelige periode per oktober 2015.

## Nye indikatorer i 2016:

- Valgdeltakelse ved valget i 2015
- Indikatorer fra Ungdata-undersøkelsen
- Overvekt inkl. fedme fra nettbasert sesjon
- Frafallet etter foreldrenes utdanningsnivå (figur på midtsidene)

Utgitt av  
Folkehelseinstituttet  
Avdeling for helsestatistikk  
Postboks 4404 Nydalen  
0403 Oslo  
E-post: kommunehelsa@fhi.no

Redaksjon:  
Camilla Stoltenberg (ansv. redaktør)  
Else-Karin Grøholt (fagredaktør)  
I redaksjonen: Fagredaksjon for folkehelseprofiler  
Idékilde: National Health Observatories, Storbritannia  
Foto: Scanpix og Colourbox  
Midtsidene: I samarbeid med Helsedirektoratet  
Bokmål  
Batch 0602161525 0602161705 0602161525 0602161555 06/02/2016  
17.15

Elektronisk distribusjon:  
[www.fhi.no/folkehelseprofiler](http://www.fhi.no/folkehelseprofiler)



## Noen trekk ved kommunens folkehelse

Temaområdene er valgt med tanke på mulighetene for helsefremmende og forebyggende arbeid, men er også begrenset av hvilke opplysninger som er tilgjengelig på kommunenivå. Indikatorene tar høyde for kommunens alders- og kjønns sammensetning, men all statistikk må også tolkes i lys av annen kunnskap om lokale forhold.

## Befolkning

- Valgdeltakelsen i kommunen var ikke entydig forskjellig fra landsnivået ved kommunestyre- og fylkestingsvalget i 2015. Valgdeltakelse kan si noe om samfunnsengasjementet i kommunen.

## Levekår

- Andelen barn (0-17 år) som bor i husholdninger med lav inntekt er lavere enn i landet som helhet. Lav inntekt defineres her som under 60 % av nasjonal medianinntekt.

## Miljø

- Andelen personer som får vann fra vannverk som både har tilfredsstillende resultater mht. E. coli og stabil drikkevannsløyper ser ut til å være høyere enn landsnivået. Når man vurderer kommunens drikkevannsforsyning, må det tas hensyn til at statistikken omfatter den delen av befolkningen som får vann fra rapportpliktige vannverk, se indikatornummer 11, forsyningsgrad.
- Andelen ungdomsskoleelever som oppgir at de er veldig eller ganske mye plaget av ensomhet, er ikke entydig forskjellig fra landsnivået. Tallene er hentet fra Ungdata-undersøkelsen.
- Andelen ungdomsskoleelever som oppgir at de er litt eller svært fornøyd med lokalmiljøet, er ikke entydig forskjellig fra landsnivået. Tallene er hentet fra Ungdata-undersøkelsen.

## Skole

- Andelen 10.-klassinger som trives på skolen er høyere enn i landet som helhet, men kommuneverdien kan skjule stor variasjon mellom skoler. Tallene er hentet fra Elevundersøkelsen.
- Frafallet i videregående skole er ikke entydig forskjellig fra landsnivået. På midtsidene kan du se hvordan frafallet i kommunen varierer med foreldrenes utdanningsnivå. Frafallet er en viktig folkehelseutfordring i hele landet.

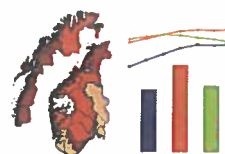
## Levevaner

- Andelen ungdomsskoleelever som oppgir at de er fysisk inaktive (andpusten eller svett sjeldnere enn én gang i uka), er ikke entydig forskjellig fra landsnivået. Tallene er hentet fra Ungdata-undersøkelsen.
- Andelen med overvekt inkludert fedme er ikke entydig forskjellig fra landet som helhet, vurdert etter resultater fra nettbasert sesjon 1 for gutter og jenter (17 år).

## Helse og sykdom

- Forskjellen i forventet levealder mellom de som har grunnskole som høyeste utdanning og de som har videregående eller høyere utdanning, er ikke entydig forskjellig fra landsnivået. Forskjellen i forventet levealder er en indikator på sosiale helseforskjeller i kommunen. Les mer om sosial ulikhet på midtsidene.

For flere indikatorer og mer detaljert statistikk se  
Kommunehelsa statistikkbank,  
[khs.fhi.no](http://khs.fhi.no)



## Utjevning av sosiale helseforskjeller: ikke bare hva vi gjør, men også hvordan

Alle faktorer som påvirker helsa, og som er sosialt ulikt fordelt i befolkningen, bidrar til å opprettholde sosiale ulikheter i helse. Ulikhetene varierer i tid og mellom ulike geografiske områder, og det forteller oss at det er mulig å redusere dem.

Sosiale ulikheter i helse vil si at vi ser systematiske helseforskjeller som følger inntekt og utdanningslengde. Forskjellene er uavhengige av kjønn og alder og gjelder blant annet forventet levealder, ulike sykdommer og levevaner som kosthold og røyking. De finnes i de fleste fylker og kommuner, men siden størrelsen på ulikhetene varierer, vet vi at det er mulig å redusere dem.

Helseforskjellene danner som regel en jevn gradient gjennom befolkningen. En gradient kan ses på som en stige og vil si at litt bedre sosioøkonomisk status gir (statistisk sett) litt bedre helse. Ikke bare har de nest fattigste bedre helse enn de aller fattigste. Vi ser også at de aller rikeste i gjennomsnitt har litt bedre helse enn de nest rikeste. Det samme gjelder når vi ser på sammenhengen mellom helse og utdanning; jo lengre utdanning, jo bedre helse.

Dersom vi skal utjevne helseforskjellene, må vi ha hele befolkningen i tankene. Et godt gjennomført tiltak kan samlet sett gi en betydelig folkehelsegevinst fordi det når frem til mange.

Tiltak kan være ment å treffe alle og gi mest nytte til de som har størst behov, men dersom en ikke undersøker og sikrer dette i den praktiske gjennomføringen kan resultatet bli at man forsterker i stedet for å utjevne helseforskjeller.

Vi kan se på helsa som endepunktet i en årsakskjede hvor grunnleggende sosiale forhold som utdanning og økonomi sammen med miljøforhold, levevaner og, til slutt, helsetjenester påvirker helsa.

Tiltak for å bedre helse og utjevne helseforskjeller kan settes inn på alle leddene i denne årsakskjeden. Nøkkelen til å redusere helseforskjellene ligger ikke i noen få enkelttiltak, men i sammensatt innsats.

### Innsatsområder for utjevning

Figur 1 illustrerer eksempler på aktuelle innsatsområder for å redusere sosiale helseforskjeller. Første del av figuren omfatter innsatsområder for å redusere ulikhet i grunnleggende sosiale forhold. Videre kan man rette innsatsen mot ulikheter i levevaner, sosial støtte og andre fysiske og sosiale miljøfaktorer som mer direkte virker inn på helsa. Siste del av figuren peker på at helsetjenester kan demme opp for ulikheter skapt tidligere i årsakskjeden og at innsats på dette området også er aktuelt for å oppnå likeverdig helse.

Tiltak på det første leddet gir potensielt stor gevinst fordi det kan virke positivt på hele årsakskjeden - de retter seg mot «årsakene til årsakene».

Figur 2 viser forventet levealder i tre utdanningsgrupper. Tallene blir vist både for kommune, fylke og landet som helhet. Utdanningsforskjellene i dødelighet, og dermed forventet levealder, kan betraktes som sluttsammen av mange små og store faktorer gjennom hele livsløpet.

### Virker dagens tiltak?

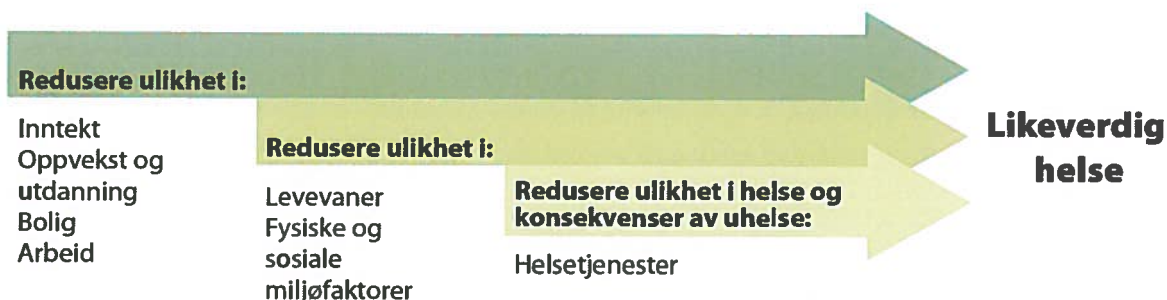
For å utjevne sosiale helseforskjeller trenger vi ikke nødvendigvis nye tiltak, men vi trenger å se på fordelingseffektene av det som allerede gjøres. Noen spørsmål som det kan være nyttig å reflektere over, er:

- Kan innsatsen eller tiltaket slå ulikt ut for ulike grupper?
- Er det økonomiske, sosiale eller fysiske barrierer som gjør at ikke alle kan nyttiggjøre seg tiltaket eller tjenesten?
- Krever bruk av tiltaket eller tjenesten spesielle kunnskaper eller ressurser som er ulikt fordelt i befolkningen?

Når man skal svare på disse spørsmålene er kunnskap om målgruppen og forhold i lokalmiljøet avgjørende. Eksemplene på neste side illustrerer hvordan et tiltak kan bli sosialt ulikt fordelt dersom det er opp til den enkelte å skaffe seg et gode.

Noen av eksemplene er basert på forskningsfunn og evalueringer, mens andre er lokale tiltak som ikke har vært evaluert.

Figur 1. Innsatsområder for å redusere sosial ulikhet i helse.





## Eksempler: faktureringsrutiner, skolefrukt og leksehjelp

Lavinntektshusholdninger har større problemer med uforutsette regninger enn andre. En del kommunale avgifter og gebyrer faktureres ofte på årlig eller halvårlig basis og kan dermed komme som en stor og kanskje uforutsett utgift for en del husholdninger. Noen kommuner har endret faktureringsrutinene slik at man kan fakturere månedlig.

Tilskudd til kontingenter, utlån av utstyr og liknende tiltak kan gjøre det lettere for alle barn å delta på fotballtrening, kulturskole eller andre aktiviteter uavhengig av familiens ressurser. Figur 3 viser hvor mange dette kan ha betydning for i din kommune. Figuren viser andelen barn (0-17 år) som bor i husholdninger med lav inntekt. Tallene vises også for fylket og landet som helhet.

En skolefruktordning som er gratis for alle, har vist seg å redusere sosial ulikhet både når det gjelder inntak av frukt og usunt snacks. Skolefrukt som må betales av foresatte, fører derimot til større sosiale forskjeller i fruktinntak.

Gratis leksehjelp er en ordning som ble innført for å redusere sosial ulikhet i læring, men en evaluering fra 2013 viste at den ikke bidro til dette. Hvorfor? Måten ordningen var innført på varierte mellom kommuner og skoler. Evalueringen antyder at de flinkeste elevene var de som best greide å benytte tilbudet.

Til sammenlikning viser forsøk med gratis kjernetid i barnehager at et systematisk og målrettet rekrutteringsarbeid var avgjørende for at også de barna som i utgangspunktet ikke gikk i barnehage skulle nyte godt av dette tilbudet.

## Ulikheter i frafall

Figur 4 viser frafall i videregående skole fordelt etter foreldrenes utdanningsnivå.

På landsnivå ser vi i figuren at det er sammenheng mellom foreldrenes utdanningsnivå og frafall i videregående skole. Tallene er også vist for fylke og kommune. I vurderingen av disse tallene, er det viktig å være oppmerksom på at det også er forskjell i frafall mellom elever på yrkesfag og elever på studieforberedende fag, med høyere frafall blant yrkesfagelevne.

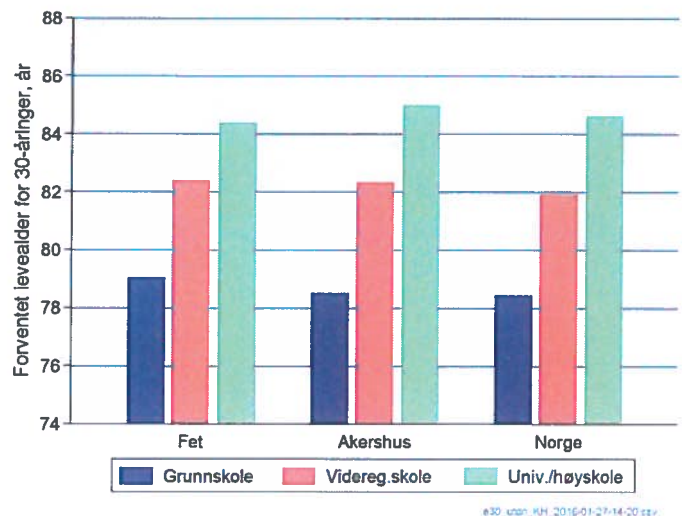
Gode faglige ferdigheter i grunnskolen øker sjansen for at eleven klarer å gjennomføre videregående skole. Arbeidet med å redusere frafall i videregående skole bør derfor starte i grunnskolen.

Kommunen kan også bidra ved å tilby flere lokale lærlingeplasser, enten direkte som arbeidsgiver, eller indirekte, ved for eksempel å stille betingelser til bedrifter i anbudskonkurranser.

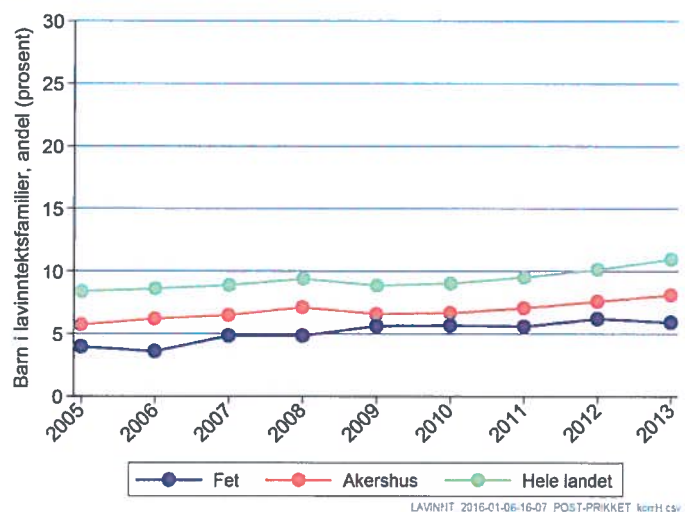
Finn en utvidet artikkel med referanser på [www.fhi.no/folkehelseprofiler](http://www.fhi.no/folkehelseprofiler)

Finn flere eksempler i Helsedirektoratets veiviser for lokalt folkehelsearbeid

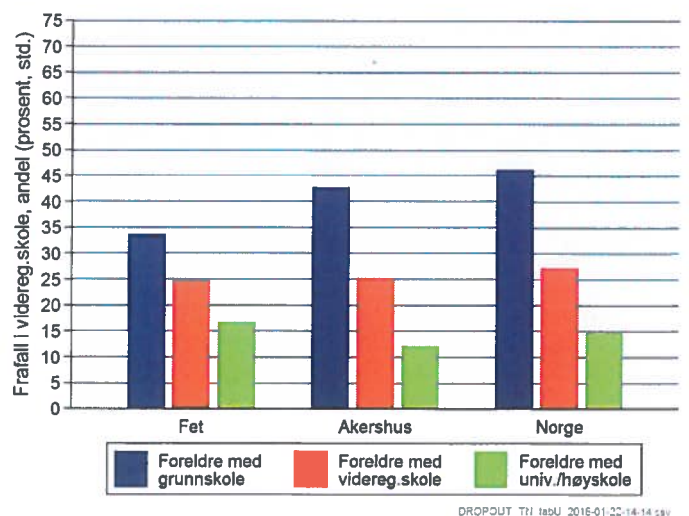
Figur 2. Forventet levealder ved 30 år etter utdanningsnivå (1999 - 2013).



Figur 3. Andelen barn (0-17 år) som bor i husholdninger med lav inntekt.



Figur 4. Andel som har sluttet på/ ikke bestått videregående skole, status fem år etter påbegynt opplæring, etter foreldrenes utdanning (2012-2014).



## Folkehelsebarometer for din kommune

I oversikten nedenfor sammenlignes noen nøkkeltall i kommunen og fylket med landstall. I figuren og i tallkolonnene tas det hensyn til at kommuner og fylker kan ha ulik alders- og kjønns sammensetning sammenlignet med landet. For å se på utvikling over tid, se KommuneHelse statistikkbank, khs.fhi.no. Her finnes også statistikk uten alders- og kjønnsstandardisering. Forskjellen mellom kommunen og landet er testet for statistisk signifikans, se [www.fhi.no/folkehelseprofiler](http://www.fhi.no/folkehelseprofiler)

- Kommunen ligger signifikant bedre enn landet som helhet
- Kommunen ligger signifikant dårligere enn landet som helhet
- Kommunen er ikke signifikant forskjellig fra landsnivået
- Kommunen er signifikant forskjellig fra landsnivået
- Ikke testet for statistisk signifikans
- ◆ Verdien for fylket (ikke testet for statistisk signifikans)
- | Verdien for landet som helhet
- ▬ Variasjonen mellom kommunene i fylket
- De ti beste kommunene i landet

En «grønn» verdi betyr at kommunen ligger bedre enn landet som helhet, likevel kan det innebære en viktig folkehelseutfordring for kommunen da landsnivået ikke nødvendigvis representerer et ønsket nivå. Verdiområdet for de ti beste kommunene i landet kan være noe å strekke seg etter. For å få en mer helhetlig oversikt over utviklingen i kommunen kan du lage diagrammer i KommuneHelse statistikkbank. Les mer på [www.fhi.no/folkehelseprofiler](http://www.fhi.no/folkehelseprofiler) og se KommuneHelse statistikkbank, khs.fhi.no.

Tema	Indikator	Kommune	Fylke	Norge	Enhet (*)	Folkehelsebarometer for Fet
Befolkning	1 Befolkningsvekst	1,4	1,6	1,1	prosent	
	2 Personer som bor alene, 45 år +	18,1	22,3	25,6	prosent	
	3 Valgdeltakelse 2015	60	61	60	prosent	
Levekår	4 Vgs eller høyere utdanning, 30-39 år	82	83	83	prosent	
	5 Lavinntekt (husholdninger), 0-17 år	6	8,1	11	prosent	
	6 Inntektsulikhet, P90/P10	2,5	2,8	2,7	-	
	7 Barn av enslige forsørgere	14	14	15	prosent	
	8 Arbeidsledige, 15-29 år (ny def.)	2,8	2,3	2,7	prosent	
	9 Uføretrygdde, 18-44 år	1,8	1,7	2,6	prosent (a,k*)	
	10 God drikkevannsforsyning	100	100	92	prosent	
	11 Forsyningsgrad, drikkevann	100	94	89	prosent	
	12 Skader, behandlet i sykehus	13,2	12,2	12,8	per 1000 (a,k*)	
Miljø	13 Ensomhet, Ungdata	16	18	18	prosent (a,k*)	
	14 Fornøyd med lokalmiljøet, Ungdata	73	72	70	prosent (a,k*)	
	15 Medlem i fritidsorganisasjon, Ungdata	68	66	63	prosent (a,k*)	
Skole	16 Trives på skolen, 10. klasse	87	87	85	prosent (k*)	
	17 Laveste mestringsnivå i lesing, 5. kl.	28	21	25	prosent (k*)	
	18 Laveste mestringsnivå i regning, 5. kl.	35	22	26	prosent (k*)	
Levevaner	19 Fråfall i videregående skole	22	20	24	prosent (k*)	
	20 Fysisk inaktive, Ungdata	10	12	13	prosent (a,k*)	
	21 Overvekt inkl. fedme, 17 år	19	17	21	prosent (k*)	
	22 Alkohol, har vært beruset, Ungdata	12	15	14	prosent (a,k*)	
	23 Røyking, kvinner	-	-	10	prosent (a*)	
Helse og sykdom	24 Forventet levealder, menn	79,2	79,2	78,2	år	
	25 Forventet levealder, kvinner	81,9	83,3	82,8	år	
	26 Utdanningsforskjell i forventet levealder	4,4	5,2	4,8	år	
	27 Psykiske sympt./tid, primærh. tj., 15-29 år	127	132	142	per 1000 (a,k*)	
	28 Psykiske lidelser, legemiddelbrukere	121	123	130	per 1000 (a,k*)	
	29 Muskel og skjelett, primærhelsetjenesten	247	250	262	per 1000 (a,k*)	
	30 Hjerter- og karsykdom, beh. i sykehus	17,5	16,2	17,3	per 1000 (a,k*)	
	31 Type 2-diabetes, legemiddelbrukere	34	32	35	per 1000 (a,k*)	
	32 Lungekreft, nye tilfeller	66	53	55	per 100 000 (a,k*)	
	33 Antibiotika, legemiddelbrukere	233	233	229	per 1000 (a,k*)	
	34 Vaksinasjonsdekning, meslinger, 9 år	96,4	95,2	94,7	prosent	

### Forklaring (tall viser til linjenummer i tabellen ovenfor):

\* = standardiserte verdier, a = aldersstandardisert og k = kjønnsstandardisert

1. 2014, 2. 2014, i prosent av befolkningen. 3. Avgitte stemmer i prosent av stemmeberettigede. 4. 2014, høyeste fullførte utdanning (av alle med oppgitt utd.). 5. 2013, barn som bor i husholdninger med inntekt under 60 % av nasjonal median. 6. 2013, forholdet mellom inntekten til den personen som befinner seg på 90-prosentilen og den som befinner seg på 10-prosentilen. 7. 2012-2014, 0-17 år, av alle barn det betales barnetrygd for. 8. 2014, ledige per januar mnd. (ny def.) i prosent av befolkningen. Def. avviker fra SSBs. 9. 2012-2014, mottakere av varig uførepensjon. 10. 2014, definert som tilfredsstillende resultater mht. E. coli (der minst 12 prøver er analysert) og stabil drikkevannsforsyning. Omfatter rapportpliktige vannverk. 11. 2014, befolkning tilknyttet rapportpliktige vannverk i prosent av totalbefolkningen. 12. 2012-2014, u.skole, ganske mye eller veldig mye plaget. 13. 2012-2014, u.skole, ganske mye eller veldig mye plaget. 14. 2012-2014, u.skole, svært eller litt fornøyd. 15. 2012-2014, u.skole, medlem ved undersøkelsestidspunkt. 16. Skoleåret 2009/10-2014/15, 17/18. Skoleåret 2012/13-2014/15. 19. 2012-2014, omfatter elever bosatt i kommunen. 20. 2012-2014, u.skole, fysisk aktiv (svett og andpusten) mindre enn én gang i uken. 21. 2011-2014, KMI som tilsvarende over 25 kg/m<sup>2</sup>, basert på selvrapporert høyde og vekt ved nettbasert sesjon 1. 22. 2012-2014, u.skole, drukket så mye at de har følt seg tydelig beruset én gang eller mer ilt. siste 12 mnd. 23. 2010-2014, fødende som oppga at de røykte i begynnelsen av svangerskapet i prosent av alle fødende med røykeopplysninger. 24/25. 2000-2014, beregnet basert på aldersspesifikk dødelighet. 26. 1999-2013, vurdert etter forskjellen i forventet levealder ved 30 år, mellom de med grunnskole som høyeste utdanning og de med videregående eller høyere utdanning. 27. 2012-2014, brukere av fastlege og legevakt. 28. 2012-2014, 0-74 år, legemidler mot psykiske lidelser, inkl. sovemidler. 29. 2012-2014, 0-74 år, muskel- og skjelettplager og -sykdommer (ekskl. brudd og skader), brukere av fastlege og legevakt. 30. 2012-2014, 31. 2012-2014, 30-74 år, brukere av blodglukosesenkende midler, ekskl. insulin. 32. 2004-2013. 33. 2012-2014, 0-74 år. 34. 2010-2014. Datakilder: Statistisk sentralbyrå, NAV, Utdanningsdirektoratet, Norsk pasientregister, Medisinsk fødselsregister, Primærhelsetjenestene fastlege og legevakt (KUHR-databasen som eies av Helsedirektoratet), Kreftregisteret, Nasjonalt vaksinasjonsregister (SYSAK), Vemepliktsverket, Vannverksregisteret, Reseptregisteret og Ungdata-undersøkelsen fra Velferdsforskningsinstituttet NOVA ved HiOA. For mer informasjon, se [khs.fhi.no](http://khs.fhi.no)